

A. Oliyanchuk Ph.D. student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ATTRACTION OF LEFT BANK UKRAINIAN COSSACK REGIMENTS TO SUPPRESS THE POLISH UPRISING OF 1863 – 1864

The article is devoted to the problem of studying the history of Left Bank Ukrainian Cossack's regiments, which were created to participate in suppressing the Polish January uprising. The author comes to the conclusion, that the memory about Cossack's times continued to live between the population of Left Bank of Ukraine, even in the middle of XIX century. With the help of that phenomenon government of Russian empire restored Cossacks regiments in 1863. They were convenient form for Cossacks mobilization against Polish rebels.

Government created 3 Cossacks regiments. The primary purposes of their formation were preventing actions against spreading uprising on Poltava and Chernihiv provinces. They were deployed in Kyiv general-government for the following: restoring pre-uprising order and participation in suppression possible peasant's insurrection. However, they didn't take part in contact with enemy, because of lack of need. Their main tasks were protection of civil order and military property. The author established that Cossacks regiments actively involved for enhancing the authority of current regime by holding parades in places of formation. Also, there were estimated number and losses of Left Bank Cossack regiments in the campaign of elimination of Polish January uprising.

Key words: January uprising, Left Bank Ukraine, Cossack regiments, cavalry, homeguard.

[[УДК 94(477):355.231:323.1]"1943/1944"

О. Пониляк, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРШИХ СТАРШИНСЬКИХ ШКІЛ УПА (СЕРПЕНЬ 1943 Р. – СІЧЕНЬ 1944 Р.)

Стаття досліджує історію вишколу та підготовки офіцерів і командирів в Українській повстанській армії (УПА), її офіцерський склад як важливий компонент функціонування й існування будь-якого війська. У статті вивчено створення і діяльність перших старшинських шкіл УПА на Волині в серпні 1943 – січні 1944 років. Розглянуто характер, спрямування та умови роботи старшинських шкіл УПА "Дружинники" і "Лісові Чорти". Опрацьовано історіографію та джерельну базу проблеми. Основну увагу зосереджено на вивченні історії вишколу старшин в УПА, а саме на початковому етапі створення повстанських офіцерських шкіл. Проаналізовано умови, обставини й причини заснування старшинських та підстаршинських шкіл в УПА. Досліджено військово-політичні біографії командирів шкіл, зокрема Лева Криська (псевдо "Горинь", "Кріс"), Василя Брилевського (псевдо "Боровий"). Охарактеризовано викладацький і командний склад старшинських шкіл "Дружинники" і "Лісові Чорти". В роботі надається дослідження навчальних матеріалів, літератури та вишкільних інструкцій для курсантів та викладачів шкіл. Висвітлено передумови та причини передислокації бази старшинських вишкільних інституцій УПА з Волині до Українських Карпат.

Ключові слова: Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА), офіцери, старшини, вишкіл, старшинська школа УПА, "Дружинники", "Лісові Чорти".

Тривала боротьба, що її здійснювала Українська повстанська армія під керівництвом Організації українських націоналістів крила С. Бандери, стала надзвичайно яскравим явищем в українській історії, без вивчення якої годі осягти низку аспектів в історії України 1940–1950-х років. Цілком очевидно, що повне і всебічне дослідження діяльності будь-якої армії неможливе без аналізу її офіцерського корпусу, оскільки офіцерська ланка – це скелет, основа війська. В даному ракурсі український визвольний рух на чолі революційної фракції ОУН зіткнувся з тією проблемою, що довготривала окупація України різними державами, спричинена її поразкою у визвольних змаганнях наприкінці і після Першої світової війни, унеможливила створення в українському соціумі окремого офіцерського прошарку з відповідним вишколом, знаннями і державницькими поглядами; на противагу народам, які в горні боротьби, після 1917 року, здобули свою незалежність і створили у своїх національних державах власні армії, воєнні інституції (країни Балтії, Польща), і після окупації цих країн на початку Другої світової війни, змогли у відносно швидкому часі утворити воєнізоване підпілля на базі офіцерів і старшин своїх армій міжвоєнного періоду. Не менш важливий аспект полягав ще й у тому, що науково-технічний прогрес у галузі озброєння і оборони здійснив за двадцять років по Першій світовій війні великий ривок, що прямо вплинуло на розвиток військової тактики і стратегії, а це, в свою чергу, нівелювало військовий досвід ветеранів Армії УНР та УГА, котрі щиро симпатизували новоутвореній на той час УПА та ідеям відновлення держави Україна, але у своєму віці й зі старим досвідом мало чим могли зарадити у війні танків та авіації. Окрім того, сподівання ОУН на повне виснаження СРСР і Німеччини, яке мало б, на думку провідників

ОУН, призвести обидвох до розпаду і краху, подібно як це трапилось з багатонаціональними імперіями після Першої світової війни, не виправдались і, як наслідок, українським революціонерам довелося відкинути ідею створення фронтової армії й перейти на партизанські методи боротьби, для чого теж катастрофічно не вистачало молодшого та середнього командного складу. Але попри труднощі та зовнішні несприятливі обставини, командування УПА змогло не просто залучити колишніх офіцерів із армій інших держав, але налагодити повний, як для польових умов, вишкіл власних кадрів для старшинського та підстаршинського складу повстанської армії, що було життєво необхідним для існування УПА. Відтак можемо констатувати, що без окремого ґрунтового й глибинного дослідження теми підготовки офіцерських кадрів в УПА нам годі повноцінно збагнути загальну діяльність цієї воєнної формації.

У наш час актуальність даної проблеми посилюється й має практичне значення. З початком чергової російської агресії проти України, відомої як "гібридна війна", особливо цінним виявився досвід тих офіцерів і командирів, які могли вести бойові дії автономно проти набагато переважаючого ворога в заплілі, або безпосередньо поблизу фронту, що застосовували диверсійні або партизанські методи боротьби. У світлі сказаного вище, історичний досвід підготовки офіцерів-повстанців, які спрямовувались на боротьбу в умовах диверсійно-партизанської війни, є особливо цінним для нашого сьогодення.

Метою дослідження є висвітлення діяльності українського визвольного руху в напрямку підготовки старшинських кадрів для УПА наприкінці 1943 – початку 1944 років.

До висвітлення діяльності старшинських шкіл УПА тою, чи іншою мірою звертались всі дослідники армії, зокрема П. Мірчук [14], Ю. Киричук [9], А. Кентій [8] та інші не менш знакові постаті. Окремі історики вивчали різноманітні аспекти діяльності вишкільних шкіл УПА. В цьому напрямку варто відзначити низку праць І. Патриляка [20; 21], С. Ткаченка [28], П. Содоля [25–27] та інших. Проте комплексної роботи, яка була б присвячена діяльності старшинських та підстаршинських шкіл УПА, наразі немає, попри те, що для її написання існує достатня джерельна база.

Джерела з означеної теми репрезентовані в збірниках опублікованих документів [12; 13] та неопублікованими архівними матеріалами [3; 4; 7; 34], які на даний час зберігаються в головних архівах України, зокрема в українському Центральному державному архіві громадських об'єднань та Галузевому державному архіві Служби безпеки України. Загалом, дані матеріали діляться на джерела, що походять з українського визвольного руху, та документи спеціальних служб безпеки, військових з'єднань, органів влади Радянського Союзу. Документи із нашої тематики, першого і другого типу, поділяються на наступні види: директивно-розпорядчі, навчально-інструкційні [6] (вишкільна література, навчальні програми [3; 33, арк. 2; 34, арк. 57; 35], розпорядок навчання, статуту [34, арк. 3]), виконавчі, обліково-статистичні [7]. Більшість документів була захоплена органами радянської держбезпеки під час боротьби з українським визвольним рухом, щоправда українським підпільникам вдалося переправити на Захід значну частину документації, яка й була згодом опублікована видавництвом Літопис УПА. Загалом, окреслена джерельна база дає нам змогу доволі повно розкрити тему діяльності і функціонування старшинських шкіл УПА.

Окрім організаційних документів велике значення мають спогади і мемуари учасників УПА, які самі або перебували на навчанні в старшинських школах, або були дотичні до їхнього створення. Безпосередні відомості про діяльність старшинських шкіл УПА подаються у спогадах С. Фрасуляка ("Хмель") [31; 23], Р. Загоруйка ("Лайпадух"), О. Конопадського ("Островець") та інших.

Український визвольний рух з початком Другої світової війни та її ескалації на сході Європи ставив перед собою завдання військовим шляхом відновити державний суверенітет і незалежність України. Для досягнення цієї мети на той час був лише один інструмент – власні боєздатні збройні сили.

ОУН, особливо її революційна фракція, першопочатково була підпільною, але, насамперед, політичною організацією, хоча і виникла з військового та молодіжно-патріотичного середовищ і завжди тяжіла до мілітарних традицій. Протягом свого підпільного існування, Організація застосовувала, головню, диверсійно-пропагандистські акції, спрямовані на повалення або розхитування антиукраїнського репресивного режиму в Польщі. З початком масштабних бойових дій між Німеччиною та СРСР, революційне крило ОУН (Б) вклинилось у протистояння двох тоталітарних систем, ставлячи перед собою мету – створити УССД (Українську Самостійну Соборну Державу).

Коли план революційного ОУН (використати фактор німецької зброї і атаки Німеччини на Радянський Союз на свою користь) провалився, оунівці відкинули опосередковану співпрацю з чужими силами і стали розраховувати лише на власні.

Властиво, що сама ідея створення своїх збройних сил була стрижневою темою політичного дискурсу в ОУН протягом всіх 1930-х років і почала частково реалізовуватись уже з початком великої континентальної

війни. Саме в цей час в середовищі українських націоналістів розвивається полеміка про необхідність створення своєї армії. В даному контексті широко відомою була ідейно-теоретична праця Михайла Колодзінського "Українська воєнна доктрина" [11].

Вже у 1940 р. Центральний провід ОУН організовує в Кракові військові старшинські курси, які "готували командний склад для армії майбутньої так званої "самостійної української держави" (так за документом – авт.). Керував курсами поручник Крачевський Йосиф, псевдонім "Свобода"... на старшинських курсах навчалося приблизно 20 чоловік, зокрема: Мирон – "Орлик", Клемишин Микола, Медвідь – "Лемиш", Арсенич – "Михайло" [12, с. 326–327].

Підпільно-диверсійна за методами та політична за характером сила – ОУН(Б) почала в 1942 році створювати (паралельно поглинаючи вже утворені військові формації Поліської Січі Тараса Бульби-Боровця [10, с. 131]) нехарактерну для підпільної політичної структури систему – свої збройні сили.

Характерно, що українські революціонери, у своїй більшості нове, молоде покоління оунівців, поставили перед собою велике за обсягом і грандіозне за задумом завдання – практично з нуля створити потужну армію, яка могла б протистояти найбільшим світовим тоталітарним державам у Центрально-Східній Європі. Головною проблемою в цьому напрямку для молодих революціонерів був тотальний кадровий голод на військових спеціалістів та відсутність будь-якої навчальної та вишкільної українськомовної літератури.

Та обставина, що створенням армії українського визвольного руху займались революціонери-підпільники в умовах нацистської і радянської окупації на тлі бажання емігрантського уряду Польщі знову встановити контроль над українськими територіями, сприяв тому факту, що майбутня УПА гартувалася саме як підпільна армія, за своєю тактикою боротьби – повстанська сила, яка мала стати іскрою в розпалюванні тотальної війни за українську незалежність.

Для вирішення однієї з головних проблем (нестача кадрів і потреба в необхідній літературі) командування УПА вже навесні 1943 року розпочинає вишкіл підстаршинського штату при кожній групі УПА на Волині та Поліссі [18, с. 237].

Командування УПА було вимушене формувати свої підрозділи практично "на марші", в польових умовах, перебуваючи в постійній загрозі з боку супротивника та в повній бойовій готовності. Ця обставина, безперечно, суттєво ускладнювала вишкіл, але, паралельно, бійці вчилися на практиці безпосередньо у збройних сутичках, що підвищувало їхню бойову здатність та загальний військовий рівень.

Перша старшинська школа УПА "Дружинники" була організована на Волині (на хуторах між селами Златолинь (точна назва – Золотолинь) і Ярополт (точна назва – Яполоть) над р. Горинь на південь від м. Степань) [10, с. 131].

У спогадах сотника В. Грабенка, ми знаходимо підтвердження території постової бази школи. "В рядах УПА на Костопільщині": "Підстаршинська школа УПА "Дружинники" приміщувалася на хуторах між с. Золотинь (Золотолинь – авт.), с. Яполот, над р. Горинню, на південь від міста Степані. Ця околиця була неприступна для німців, бо мости на шляхах були позривані, зрештою доволішн територія була під контролем відділів УПА. На хуторі було біля 15 хат. Тут приміщувалися ще шпиталь з вишколом медсестер, окремий вишкіл дівчат і штаб полковника Леоніда Ступницького, відомого тоді як полковник "Гончаренко". Нас приділили до вишкіль-

ного складу підстаршинської школи. Командиром підстаршинської школи був пор. Федір Польовий ("Поль"). Інструкторами школи були наддніпрянець "Береза", інженер та колишній старшина ЧА, який викладав телефонічний і радіозв'язок тощо. Інший наддніпрянець, інженер, псевдонім, мабуть, "Граб", учив мінування та саперського діла, мій добрий знайомий з куреня "Соловей" Левицький ("Мікадо") вчив польовий вишкіл і сотник армії УНР "Чайка" вчив про кінноту, М. Дума й я провадили загальний військовий вишкіл — впоряд, зброєзнавство, внутрішню службу, топографію. Були ще інші інструктори з Волині, прізвищ чи псевдонімів яких вже не пригадую" [29, с. 114].

Загалом, викладацький склад старшинських шкіл УПА був доволі строкатим. У старшинських і підстаршинських школах УПА-Північ викладали: сотник "Босий", майор "Лісовий", майор "Степовий", майор "Кацо" і майор "Гамалія". Сотник "Босий" був вихідцем з Галичини, у минулому – старшина Українського Легіону. Майори "Лісовий", "Степовий" і "Гамалія" були наддніпрянцями, колишні офіцери Червоної Армії, майор "Кацо" був осетином й мав офіцерське звання РСЧА [28].

Також першими викладачами і керівниками були учасники українських легіонів (куренів) "Нахтігаль" та "Роланд" [21]. Зокрема, один із командирів "Дружинників" – Левко Крисько (псевдонім "Горинь", "Кріс") народився 5.X.1907, с. Унятичі Дрогобицького р-ну Львівської обл. (дата і обставини смерті невідомі). Учасник українського Пласту (18 полк Пласту ім. І. Франка (Дрогобич). Дослідник П. Мірчук зазначає, що Левко Крисько був членом УВО. Закінчив гімназію в Дрогобичі. Студював у Данцигу. Був одним із перших учасників ОУН, належав до силового крила Організації. Левко Крисько очолив створену бойовим референтом Крайової Екзекутиви ОУН Зеноном Коссаком бойову п'ятірку (Трускавецька/Дрогобицька зведена боївка), яка здійснила одні з перших силових акцій ОУН на західних територіях України [14]. Сама постать Криська-"Кріса" була маловідомою не лише місцевій польській поліції Дрогобиччини, а й місцевим членам ОУН, оскільки більшість часу підпільник перебував у Данцигу, а до Дрогобича прибував лише під час вакацій, або за спеціального доручення.

В 1931 році Л. Крисько був заарештований польською поліцією за підозрою в здійсненні атентату, але через п'ять місяців слідчої тюрми був звільнений за недоведенням вини. У 1938 р. прибув до Хусту, де був призначений до Штабу Карпатської Січі (псевдонім "Кріс", чотар, ад'ютант командира вишкільного полку "ім. Холодного Яру" у Рівному (1941), поручник) [22, с. 19]. У 1942 році був ув'язнений Гестапо, однак після кількох місяців позбавлення волі був звільнений, йде в підпілля під псевдонімом "Горинь" [25, с. 49]. Літом 1943 р. – інструктор Підстаршинської школи ВО "Заграва", а в серпні стає керівником старшинської школи "Дружинники" в УПА-Північ. В подальшому, як зазначає дослідник Петро Содоль, від листопада Лев Крисько стає інструктором старшинської школи "Лісові чорти" (стрілецький вишкіл, внутрішня служба, зв'язок, газознавство) [25, с. 49]. Однак невідомо, як Лев Крисько поєднував посаду командира старшинської школи "Дружинники" (серпень – грудень 1943 р.) і викладача в старшинській школі "Лісові чорти" (вересень 1943 р. – січень 1944 р.) [18, с. 237], вочевидь він ділив цю посаду з Федором Польовим ("Поль"), як про це згадує сотник УПА В. Грабенко.

Окрім наведених вище фактів біографії командира першої старшинської школи УПА Лева Криська, варто ще зазначити, що його ім'я також згадується в переліку українського офіцерського складу батальйону "Роланд" (кодова назва "Organisation Roland" при німецькій 17-й

Військово-окружній команді), в ранзі поручника на посаді командира сотні [1, с. 63; 16, с. 38]. До того ж "Кріс" в роки підпільної боротьби проти Польщі в 1931 р. активно співпрацював з Михайлом Гнатовим (Дрогобицька зведена п'ятірка ОУН), який, в свою чергу був у прямих зв'язках з Григорієм Файдою та Григорієм Купецьким (дана трійка оунівців була відправлена в Маньчжурію керівництвом ОУН в 1930-х рр.) [14]. Сам Михайло Гнатів підтримував контакти з Михайлом Колодзінським (однією з чільних молодих постатей в ОУН, що впродовж тривалого часу перебував в Західній і Південній Європі, де мав зв'язки з хорватською націоналістичною організацією усташів (Ustaše) [24]. Біографічні відомості про самого Левка Криська, починаючи з середини 1930-х років по час утворення батальйонів ДУН губляться, вочевидь перший командир старшинської школи УПА проходив в 1930-х рр. додаткову підготовку в Західній Європі у вишкільних структурах націоналістичних організацій, які так само, як і українці, прагнули створити власну незалежну державу, що має стати темою окремого наукового дослідження.

Загалом, Лев Крисько був добре підготовленим командиром, пройшов як підпільний (в ОУН), так і чудовий військовий вишкіл. Зрозуміло, що особу з таким рівнем досвіду командування УПА і керівництво ОУН залучило саме до вишкільної роботи нових кадрів для повстанської армії.

Старшинська школа УПА "Дружинники" під командуванням "Гориня" була організована як бойова сотня [29, с. 116] і одночасно виконувала охоронні функції внутрішнього кільця оборони Головного штабу УПА оперативного командування "Заграва" [18, с. 237]. Зовнішнє кільце оборони по чергово утворювали бойові загони групи "Заграва". Сама школа разом зі штабом територіально базувалася на хуторах Степанського району (Рівненська обл.), нині – Костопільський р-н.

Всього за серпень-грудень 1943 р. в старшинській школі УПА "Дружинники" проходили підготовку близько 60 курсантів [17, с. 13], за іншими даними у школі "Дружинники" навчання пройшли від 210 до 250 курсантів. [30, с. 73]. Після випускних іспитів школа припинила свою роботу.

Друга старшинська школа УПА під криптонімом "Лісові чорти" діяла від вересня 1943 р. по січень 1944 р. на Поліссі [27, с. 243]. Її керівниками були Федір Польовий ("Поль") та Василь Брилевський ("Боровий"). Також одна вишкільна сотня діяла там само в жовтні 1943 – січні 1944 років [29, с. 116]. Власне, це було продовження старшинської школи УПА "Дружинники", оскільки "Лісові чорти" проходили вишкіл за вже апробованою програмою і методикою "дружинників". Більшість викладачів першої школи продовжили роботу в другій старшинській школі УПА.

Керівники школи "Лісових чортів", подібно як і керівник "Дружинників" – Лев Крисько-Горинь, пройшли військовий вишкіл, до того ж мали досвід служби в регулярних арміях: Федір Польовий – в польській, а Василь Брилевський – в німецьких військових структурах (пройшов службу в батальйоні "Нахтігаль" ("Nachtigall") в ранзі поручника). Також Василь Брилевський ще до початку Другої світової війни мав добру підготовку і входив до Військового штабу ОУН й сам викладав у найбільшій старшинській школі ОУН ім. Євгена Коновальця у Кракові на вулиці Баторія, 14 [19, с. 106]. Ця школа підготувала майбутніх знаних командирів УПА: Олександра Луцького, Ярослава Старуха, Василя Кука та інших [19, с. 106].

Окрім вишколу, при старшинській школі "Лісові чорти" було налагоджено видавництво і випуск організа-

ційно-методичної літератури: статутів для армії, навчальної літератури з низки військових дисциплін, які згодом використовувались в інших старшинських та підстаршинських школах і в підпільній армії загалом. Зокрема це "Бойовий статут піхоти (стрілець, рій, чота)" [3], "Нарис військової топографії" [4] тощо.

Автори підручної літератури (якими часто були викладачі і випускники перших старшинських шкіл) при складанні бойових статутів й інших навчальних документів брали за основу вже наявну військову програму з інших армій та РСЧА [13, с. 315]. Зокрема, "Бойовий правильник піхоти" (Київ-Львів, 1944 р.) для УПА був перекладом з російського видання "Бойовий статут піхоти" (М., 1943) [3], а "Бойовий правильник партизанки" був написаний М. Симоненком ("Берега") – колишнім доцентом Київського лісотехнічного інституту, офіцером Червоної Армії [9, с. 141].

Структурно старшинські школи УПА "Дружинники" та "Лісові чорти" були підпорядковані III вишкільному відділу КВШ групи УПА-"Північ", який очолював майор Василь Сидор — "Крегул" [29, с. 116–118].

Керівництво шкіл і командування УПА вже вело підготовку по створенню третьої старшинської школи, але через швидке наближення німецько-радянського фронту і перенесення масштабних бойових дій на територію Західного Полісся та Волині в кінці 1943 – на початку 1944 р. ГВШ УПА мусив забути про цю ідею і почати шукати більш безпечне місце постою для майбутньої бази старшинської школи [29, с. 118]. Курс навчання, за таких обставин, був скорочений, а випуск "Лісових чортів" був завершений в січні 1944 р. [27, с. 243]. Всього друга старшинська школа УПА встигла підготувати близько півтори сотні курсантів [18, с. 237]. Загалом, поліські старшинські школи УПА закінчили близько 200-300 курсантів (за повстанською термінологією – "юнаки"/"елеви") [29, с. 116], що кадрово доволі сильно підсилило позиції УПА у той період боротьби.

Після згортання роботи старшинських шкіл на Волині та Поліссі командування УПА прийняло рішення передислокувати кадровий потенціал та матеріальну частину шкіл на нові, безпечніші й спокійніші місця – до Карпат, оскільки територія, де діяла УПА-Північ, після перемоги українських повстанців над польським східно-кресовим рухом в 1943 р. стала об'єктом масованого проникнення червоних партизан через дотичні лісові масиви Західного Полісся [2]. Проте головним негативним фактором для вишколу старшин було швидке наближення німецько-радянського фронту.

Загалом, перші старшинські школи УПА стали однією із зав'язок майбутньої системи підготовки старшин та підстаршин в УПА, важливим елементом налагодження вишкільної мережі старшинського та підстаршинського складу повстанської армії. В 1944 році, під захистом рідних Карпатських гір, повстанці створюють нову, ще більш потужну школу офіцерів, яка випустить не одну сотню талановитих і безстрашних командирів УПА.

Звичайно, в умовах війни й постійної загрози з боку супротивників, не маючи власного сталого заплілля, українському повстанському руху було надзвичайно важко практично на марші і з нуля налагодити повноцінну підготовку підстаршинського і старшинського потенціалу. Але попри перепони й тяжкі обставини, повстанці зуміли подолати труднощі і створили потужну систему вишколу молодшого та середнього командирського складу УПА, що є унікальним явищем у світовій історії.

Список використаних джерел

1. Боляновський А. Українські військові формування в збройних силах Німеччини (1939 – 1945) / А. Боляновський – Львів: Львівський

національний університет ім. І. Франка; Канадський інститут українських студій Альбертського університету, 2003. – 686 с.

2. В'ятрович В.М. Друга польсько-українська війна. 1942 – 1947 / В.М. В'ятрович. – Вид. 2-е, випр. і доп. – К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2012. – 368 с.

3. Галузеви державний архів Служби безпеки України, ф. 13, оп. 376, т. 67.

4. Там само, ф. 13, оп. 376, т. 65.

5. Там само, ф. 13, спр. 376, т. 67, арк. 152–172.

6. Там само, ф. 13, спр. 372, т. 19, арк. 247–257.

7. Там само, ф. 13, спр. 376, т. 69.

8. Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1944 – 1945 рр. / А.В. Кентій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 219 с.

9. Киричук Ю.А. Історія УПА / Ю.А. Киричук. – Тернопіль: [б. в.], 1991. – 55 с.

10. Киричук Ю. Український національний рух 1940 – 1950 рр.: ідеологія та практика / Ю.А. Киричук. – Львів: Добра справа, 2003. – 464 с.

11. Колодзінський М. Українська воєнна доктрина / М. Колодзінський. – Торонто: Т-во кол. вояків УПА в Канаді і ЗДА, 1957. – 62 с.

12. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 9: Боротьба проти повстанського руху і націоналістичного підпілля: протоколи допитів заарештованих радянськими органами державної безпеки ОУН і УПА 1944–1945 / Упор. О.Ішук, О. Кокін. – К.; Торонто: Вид-во "Літопис УПА", 2007. – 912 с.

13. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 1: Видання Головного командування УПА / Упор.: Ю. Черченко, В. Кук, В. Коваль, В. Галаса, О. Вовк. – К.; Торонто: Вид-во "Літопис УПА", 1995. – 482 с.

14. Мірчук П. Нарис історії ОУН. – Т. 1. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк: Українське видавництво, 1968. – 639 с.

15. Мірчук П. Українська Повстанська Армія 1942 – 1952. Документи і матеріали / П. Мірчук. – Львів: Просвіта, 1991. – 448 с.

16. Музичук С. Батальйон "Roland". 1941 / С. Музичук, І. Марчук // Однострій. Військово-історичний журнал. – 2002. – № 7. – С. 33–41.

17. Музичук С. Українська Повстанча Армія / С. Музичук, І. Марчук. – Рівне: Однострій, 2006. – 56 с.

18. Патриляк І.К. "Встань і борись! Слухай і вір...". Українське націоналістичне підпілля та повстанський рух 1939 – 1960 рр. / І.К. Патриляк. – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.

19. Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН (Б) у 1940 – 1942 роках / І.К. Патриляк – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – 598 с.

20. Патриляк І.К. "Щоденний хліб" курсантів УПА: Житлове, матеріально-технічне, продовольче та медичне забезпечення старшинських і підстаршинських шкіл УПА (1943 – 1944 рр.) / І.К. Патриляк // Український визвольний рух. – 36. 3. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2004. – С. 246–260.

21. Патриляк І.К. Кадри вирішують все: підготовка старшин і підстаршин УПА [Електронний ресурс] / І.К. Патриляк // Український тиждень. – 2012. – 21 жовтня. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/history/62780>. – Дата звернення: 21.01.2016.

22. Пластуни у визвольних змаганнях: Дані зібрав 28-ий курінь УПС-ок "Верховинки". – Нью-Йорк: [б. в.], 2002. – 71 с.

23. Ремесло повстанця. Збірник праць підполковника УПА Степана Фрасуляка-"Хмеля" / Ред. і упор. Р. Забілий. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 424 с.

24. Рог В. Михайло Колодзінський. Лицар ідеї і чину [Електронний ресурс] / В. Рог // Незборима Нація. – 2005. – № 3 (329). – Режим доступу: <http://nezboryma-naciya.org.ua/show.php?id=392>. – Дата звернення: 27.01.2016.

25. Содоль П.П. Українська Повстанча Армія 1943 – 1949 рр. / П. П. Содоль. – Т. 1. – Нью-Йорк: Пролог, 1994. – 199 с.

26. Содоль П.П. Українська Повстанча Армія 1943 – 1949 рр. / П. П. Содоль. – Т. 2. – Нью-Йорк: Пролог, 1995. – 295 с.

27. Содоль П.П. Старшинські кадри УПА / П. П. Содоль // Український визвольний рух. – 36. 3. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2004. – С. 235–245.

28. Ткаченко С.Н. Повстанческая армия: тактика борьбы / С. Н. Ткаченко. – Минск: Харвест, 2000. – 376 с.

29. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Упорядник В. В'ятрович. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 352 с.

30. Фиров П.Т. История ОУН-УПА: События, факты, документы, комментарии: Учебное пособие / П. Т. Фиров. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2002. – 192 с.

31. Фрасуляк С. Українська партизанка. – Лондон: Видання закордонних частин організації українських націоналістів, 1959. – 274 с.

32. Центральний державний архів вищих органів влади України, ф. 3833, оп. 1, спр. 257.

33. Там само, ф. 3836, оп. 1, спр. 33.

34. Там само, ф. 3836, оп. 1, спр. 45.

35. Там само, ф. 3867, оп. 1, спр. 25.

References

1. BOLIANSKYI, A. (2003) *Ukraini viiskovi formuvannia v zbroinykh sylakh Nimechchyny (1939 – 1945)*. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet iteni I. Franka; Kanadskiy instytut ukrainskykh studii Albertskoho universytetu.

2. VYATROVYCH, V.M. (2012) *Druha polsko-ukrainska viina. 1942 – 1947*. 2nd ed. Kyiv: Vydavnychiy dim "Kyievo-Mohylianska akademiia".

3. Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, fond 13, opys 376, tom 67.

4. Ibid, fond 13, opys 376, tom 65.

5. Ibid, fond 13, opys 376, tom 67, arkush 152–172.
 6. Ibid, fond 13, opys 372, tom 19, arkush 247–257.
 7. Ibid, fond 13, opys 376, tom 69.
 8. KENTIL, A.V. (1999) *Ukrainska povstanska armia v 1944 – 1945 rr.* Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy.
 9. KYRYCHUK, U.A. (1991) *Istoriya UPA*. Ternopil: s. n.
 10. KYRYCHUK, U.A. (2003) *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 1940 – 1950 rr.: ideolohiia ta praktyka*. Lviv: Dobra sprava.
 11. KOLODZINSKYI, M. (1957) *Ukrainska voenna doktryna*. Toronto: Tovarystvo kolyshnykh voiakiv UPA v Kanadi i ZDA.
 12. ISHCHUK, O., KOKIN, O. (eds). (2007) *Borotba proty povstanskoho rukhu i natsionalistichnoho pidpillya: protokoly dopytyt zareshotovanykh radyanskykh orhanamy derzhavnoyi bezpeky OUN i UPA 1944*. In: *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 9. Kyiv; Toronto: Vydavnytstvo "Litopys UPA".
 13. CHERCHENKO, Yu., KUK, V., KOVAL, V., HALASA, V., VOVK, O. (eds.) (1995) *Vydannia Holovnoho komanduvannia UPA*. In: *Litopys UPA. Nova seriya*. Vol. 1. Kyiv; Toronto: Vydavnytstvo "Litopys UPA".
 14. MIRCHUK, P. (1968) *Narys istoriyi OUN*. Vol 1. München; London; New-York: Ukrainske vydavnytstvo.
 15. MIRCHUK, P. (1991) *Ukrainska Povstanska Armia 1942 – 1952. Dokumenty i materialy*. Lviv: Prosvita.
 16. MUZYCHUK, S., MARCHUK, I. (2002) *Batalion "Roland". Odnostrii. Viiskovo-istorychny zhurnal*, 7.
 17. MUZYCHUK, S., MARCHUK, I. (2006) *Ukrainska Povstancha Armia*. Rivne: Odnostrii.
 18. PATRYLIAK, I.K. (2012) *"Vstan i borys! Slukhai i vir ...". Ukrainske natsionalistychne pidpillya ta povstanskyi rukh 1939 – 1960 rr.* Lviv: Chasopys.
 19. PATRYLIAK, I.K. (2004) *Viiskova diialnist OUN (B) 1940 – 1942 rokakh*. Kiev: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy.
 20. PATRYLIAK, I.K. (2004) *"Shchodennyi khlib" kursantiv UPA: Zhytlove, materialno-tekhniche, prodovolche ta medychne zabezpechennia starshynskykh i pidstarshynskykh shkil UPA (1943 – 1944 rr.)*. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 3, pp. 246–260.
 21. PATRYLIAK, I.K. (2012) *Kadry vyrishuiut vse: pidhotovka starshyn i pidstarshyn UPA*. *Ukrainskii tyzhden* [Online]. 21 October. Available from: <http://tyzhden.ua/History/62780>. [Accessed 21 January 2016].
 22. *Plastuny u vyzvolnykh zmahanniakh: Dani zibrav 28th kurin UPS-ok "Verkhovynky"*. (2002) New-York: s. n.
 23. ZABILYI, R. (ed.) (2007) *Remeslo povstantsia. Zbirnyk prats pidpolkovnyka UPA Stepana Frasuliaka – "Khmelia"*. Lviv: Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu.
 24. ROG, V. (2005) *Mykhailo Kolodzynskiy. Lytsar idei i chynu. Nezbornyia Natsiya* [Online]. 3 (329). Available from: <http://nezbornymacnacya.org.ua/show.php?id=392>. [Accessed 27 January 2016].
 25. SODOL, P.P. (1994) *Ukrainska Povstancha Armia 1943 – 1949 rr.* Vol. 1. New-York: Proloh.
 26. SODOL, P.P. (1995) *Ukrainska Povstancha Armia, 1943 – 1949 rr.* Vol. 2. New-York: Proloh.
 27. SODOL, P.P. (2004) *Starshynski kadry UPA. Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 3, pp. 235–245.
 28. TKACHENKO, S.N. (2000) *Povstancheskaia armia: taktika borby*. Minsk: Kharvest.
 29. VIATROVYCH, V. (ed.) (2007) *Ukrainska Povstanska Armia. Istorii neskoronykh*. Lviv: Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu.
 30. FIROV, P.T. (2002) *Istoriia OUN-UPA: Sobytiia, fakty, dokumenty, kommentarii: Uchebnoe posobie*. Sevastopol: Izdatelstvo Sevastopolskoho Natsionalnoho tekhnicheskoho universiteta.
 31. FRASULYAK, S. (1959) *Ukrainska partyzanka*. London: Vydannia zakordonnykh chastyn orhanizatsii ukrainskykh natsionalistiv
 32. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrainy*, fond 3833, opys 1, sprava 257.
 33. Ibid, fond 3836, opys 1, sprava 33.
 34. Ibid, fond 3836, opys 1, sprava 45.
 35. Ibid, fond 3867, opys 1, sprava 25.

Надійшла до редколегії 23.05.16

O. Poniapaliak, Ph.D. student
 Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ESTABLISHMENT AND ACTIVITIES THE SCHOOL OF MILITARY OFFICERS OF THE UKRAINIAN INSURGENT ARMY (AUGUST 1943 – JANUARY 1944)

The article explores the history of training officers and commanders of the Ukrainian Insurgent Army (UIA) in the military officer school. The author researched the creation and activities of the first commander schools UIA in Volyn region (the North-Western part of Ukraine) from August 1943 to January 1944. The author reviewed the character direction and working conditions of officer school under the code name "Druzhynnyky" and "Lisovi Chorty". The author researched the historiography of the subject and the source base issues; analyzed the conditions, circumstances and the main reasons for establishment officers schools in UIA; studied personal biography military commanders of this field schools – Lev Chrysko ("Horyn"), "Chris", Vasyl Brylevskiy ("Boroviy") etc. In the work is given research training materials, literature, and instructions for the cadets and teachers of the military commander schools UIA. In general, the author studied the activities of the UPA officers' school in one of the first period of struggle Ukrainian liberation movement.

Keywords: Organization of Ukrainian Nationalists, OUN, Ukrainian Insurgent Army, UIA, officers, officers training, officers school of the UIA, "Druzhynnyky", "Lisovi Chorty".

УДК 940.5(476)

О. Трубчик, здобувач
 Інститут історії НАН Республіки Білорусь, Мінськ

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОЇ ВЛАДИ НА БЕЛАРУСЬКІЙ ТЕРИТОРІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО УПРАВЛІННЯ СХІДНИХ ЗЕМЕЛЬ (ЛЮТИЙ 1919 РОКУ – ВЕРЕСЕНЬ 1920 РОКУ)

Стаття присвячена вивченню освітньої політики польської влади на окупованій білоруській території. Проблема східного кордону стала ареною політичних дискусій серед польської делегації на Паризькій мирній конференції. Суперництво між федератами та інкорпорантами виявилось в постановках польського Законодавчого сейму, відбивалось у громадських міркуваннях і на сторінках тогочасної преси. Польська адміністрація, маніпулюючи можливістю вибору мови навчання, діяла все ж у дусі федералізму. До кінця 1919 року Польська держава не фінансувала розвиток шкільної освіти, що послаблювало позиції відділу просвіти. Це давало змогу окремим шкільним інспекторам діяти відповідно до своїх власних політичних уподобань. У сфері освіти відбувалась боротьба між урядовцями, котрі підтримували ідею федерації, й прихильниками інкорпорації білоруських земель до складу Польської держави. Швидкий зріст польських шкіл спостерігався в основному в Брестському та Віленському округах. Матеріальну підтримку польським школам надавали громадські організації, підготовку вчителів для білоруських земель здійснювали в семінаріях Польщі. Білоруська освіта реалізовувалась лише в Мінському окрузі.

Ключові слова: шкільна освіта, освітня політика, Громадянське управління Східних земель, секція освіти та громадської опіки, шкільний інспектор.

Політика Польської держави на окупованих територіях в 1919–1920 роках є одним із найскладніших питань сучасної історіографії. Це пов'язано в першу чергу з тим, що між польськими та білоруськими істориками не має спільного наукового історичного обґрунтування

тогочасних політичних концепцій. У цьому сенсі не має розуміння і серед представників польської історичної науки. Отож, виникає питання: федералізм чи інкорпорацію пропонувала польська влада на білоруських землях, які стояли на шляху становлення національної